

Proximități filosofice

OVIDIU PECICAN

Există un lucru în filosofie de valabilitatea căruia nimeni nu pare să se îndoaie. El se referă la condiția aridă a adevărilor filosofice. S-ar spune că oricine profesează gândirea cu portanță filosofică se crede destinat generalităților, formulărilor generice, lipsei de carne. Cînd vine vorba despre prescrieri concrete, de felul celor pitagoreice sau zen, ele sînt pușe ori pe seama presocraticilor, ori sînt repartizate înțelepciunii, nu filosofiei. De fiecare dată ar fi, deci, vorba ori de o vîrstă revoluționară, oarecum naivă, deși prestigioasă, fie de o altă arondare. Să fie cu adevărat obligatoriu ca lucrurile să decurgă astfel? De ce sacrifică filosofia, fără să-și facă prea multe probleme, vegetația luxuriantă a concretului? De ce se li se pare că bogăția de forme și lumini a acestei lumi de fiecare clipă este făcută pentru a încurca gîndul, pentru a-l hîrtui prin labirinturi inutile, cel mult decorative, dar fără îndoială mincinoase? De ce, mereu, adevărul este altundeva? Trebuie el înțeles cu necesitate ca mereu suspendat deasupra capetelor noastre, ascuns de noi, diluat în imediat și condensat în abstract și virtual?

Nu toți filosofii urmează convingerile Sfințitului Pavel, după care înțelepții acestei lumi sînt niște nebuni, și nici filosofia indică nu absoarbe toate mințile, cu interpretarea pe care o aduce lumii ca fiind iluzia pusă în joc de vîlul Mayei. Foarte devreme, gînditori precum sofistii au încercat să își pună talentul și puterea de judecare în slujba rezolvării problemelor practice, de viață. Ulterior, stoicii au remodelat discursul filosofic, dîndu-i forma soliloquiilor, confesiunilor reduse la esență, dar totuși bazate pe experiența nemijlocită de viață, făcînd astfel să strălucească aforistica.

Această formă i-a sedus nu doar pe urmașii lor direcți din Renaștere și baroc – precum Baltazar Gracian –, pe aforistii francezi ai clasicismului (Blaise Pascal, La Rochefoucauld, La Bruyère etc.), ci și pe un René Descartes. În *Discurs asupra metodei*, el nu face, dintr-un anumit punct de vedere, decît o mărturisire despre căutarea propriei identități cu mijloacele rațiunii în lucru. Expresia ei chintesentală a devenit preabine știuta formulă *dubito ergo cogito, cogito ergo sum*.

Tehnica narativității autobiografice pentru a evidenția sensuri și semnificații filosofice a fost utilizată de Jean-Jacques Rousseau în *Reverțiile unui visător solitar*, cum sună în românește titlul ce s-ar fi putut traduce mai potrivit cu originalul ca *Visările unui plimbăret singuratec*. Ea a ajuns însă o tehnică într-adevăr filosofică odată cu Freud și Jung, care au transformat-o nu doar într-o metodă de explorare clinică – așadar, științifică –, ci și într-o modalitate de acces la adevărurile de profunzime ale

vietii individuale și, respectiv, arhetipale, a speciei umane.

La drept vorbind, și într-un sens foarte larg, nu altceva face nici beletristica de calitate. Atît poezia, căreia i s-a recunoscut încă din vremea lui Homer, Hesiod și Pindar – ca și în orizontul biblic, de altfel – caracterul oracular, statutul de legătură între lumea zeilor și cea a oamenilor, cit și epica, de la poepea la romanul modern, au pus în operă modalități specifice de a evidenția aptitudini de proiectare a omului într-un orizont de reverberație filosofică. Și asta, în pofida faptului că aceste forme de creativitate literară sînt alimentate în modul cel mai asumat personalizat de experiențe de viață strict și autentice individuale.

Există, prin urmare, în filosofie, nu doar o cale regală a înălțării la general prin abstragere de la existența particulară, ci și una opusă, de tîntire a profunzimii filosofice prin asumarea particularismului și specificităților celor mai apăsate. Că este astfel o dovedește, implicit,

întrebarea: cine este mai „filosofic”, Hölderlin – poetul celebrat de Heidegger –, Sören Kierkegaard, care filosofează în convenția romanului, în *Sau, sau (Enten eller)*, ori Franz Kafka, ce scrie, pur și simplu, o proză decontată care circumscrie același univers al angoasei pe care îl frecventează, în felul lui, și filosoful danez menționat? Răspunsul poate fi oricare, în ordinea discuției de față nici nu contează atît cum se răspunde, cît măsurarea mentală calitativă care conduce la concluzia că, oricare ar fi clasamentul celor trei – în funcție de tipul de temperament al cititorului, de adeziunile lui stilistice și de orizontul cultural care îl reprezintă –, discursurile lor sînt perfect compatibile prin portanța filosofică pe care o au.

De fapt, ce înseamnă, înainte de toate, „a filosofa”? Atotcuprindere sau adîncime, altitudine sau interogație de rîspîntie, răspunsuri cu valoare universală sau întrebări cu rezonanță fără sfîrșit? În oricare dintre aceste pariuri, ca și în altele ce se pot adăuga, vizînd problema limbajului cel mai adecvat pentru exprimarea cît mai corectă a adevărului, sau amplasarea omului pe coordonate etice, filosofia se revărsa dincolo de limitele rigorist stabilite ale filosofării. Putem încerca să o limităm la întrebarea ontologică sau la cea cosmogonică, rămînd în cadrele descrise de presocratici, ori putem avansa, odată cu Socrate, înspre omul concret și problemele situații lui în viață. Dar limitarea reflecției filosofice la numai a dintre direcțiile către care se deschide ea nu înseamnă decît sărăcire. Trebuie, poate, renunțat la limitarea filosofiei la genurile și modurile sale canonice, fie și cu riscul de a o regăsi diluată și parțial metamorfozată pe arealuri mult mai vaste. Fiîndcă mi se pare că filosofia este la ea acasă numai cît acceptă provocările în ritmul în care se desfășoară viața omului însuși, influențată de presiunile interioare sau exterioare exercitate asupra acestuia, redefinindu-se mereu ca discurs viu, suplu, imprevizibil, despre tot ceea ce interesează omul, într-o cuprindere largă și sintetică ce rămîne capabilă în orice clipă să coboare la detaliul minuscul, configurînd în el ipostaze ale generalului.

